

**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДМИВАННЯ
КОРУПЦІЙНИХ ДОХОДІВ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ****THEORETICAL AND LEGAL FUNDAMENTALS OF RESEARCH OF CLAIMING
OF CORRUPTED INCOME IN THE MEDICAL SPHERE**

**Малетов Д.В., викладач-стажист
кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства**

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Малєв М.О., студент II курсу

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Проблеми корупції завжди перебувають у центрі уваги громадськості, особливо якщо вони стосуються основоположних благ і цінностей. Проблеми боротьби з відмиванням корупційних доходів актуальні для всіх сфер управління, в тому числі і управління системою охорони здоров'я. На жаль, доводиться визнати наявність корупції у сфері надання медичної допомоги та медичних послуг. Вона завдає серйозної шкоди репутації всієї сфери охорони здоров'я. Вона дає можливість порушникам уникнути відповідальності за протиправні діяння, що породжує безкарність, внаслідок чого відбувається падіння репутації органів державної влади в цілому. Це породжує таке явище, як правовий нігілізм. Саме цим зумовлюється актуальність вирішення зазначеної проблеми, що стоїть перед суспільством і державою. У статті наводиться аналіз тих дій, які в даний час проводяться, і дається оцінка їх ефективності. Приділено увагу традиційним механізмам мінімізації корупції, запропоновано авторські моделі протидії цьому явищу. Також пропонуються і деякі напрями вдосконалення протидії корупції у сфері охорони здоров'я. У багатьох областях України поширені кримінальні правопорушення корупційної спрямованості в системі охорони здоров'я. У сфері охорони здоров'я поширені такі корупційні кримінальні правопорушення: нецільове використання коштів, що виділяються з бюджету на реалізацію державних програм; отримання або давання хабара, протиправні дії у сфері державних закупівель та обігу недоброякісної лікарської продукції; протиправні дії в платіжних системах; зловживання посадовими повноваженнями тощо. Відомо, що корупційні прояви чинять негативний вплив на розвиток економіки, соціальної інфраструктури, руйнуючи органи державної влади. Через корумпованість значної частини медичної сфери надання обов'язкових безкоштовних послуг у сфері охорони здоров'я стає для громадян платним.

Ключові слова: корупція, відмивання грошей, легалізація, медична сфера, охорона здоров'я, корупційні доходи.

Problems of corruption always are in the spotlight of public, especially if they touch the fundamental blessing and values. Problems of fight against washing of corruption acuestss actual for all spheres managements, including management of health protection the system. Unfortunately it will be to admit the presence of corruption in the sphere of grant of medicare and medical services. She inflicts serious harm to reputation of all sphere of health protection. She gives an opportunity to the violators to avoid responsibility for illegal acts, that generates impunity in turn, as a result there is falling of reputation of public authorities on the whole, that generates such phenomenon as a result, as legal nihilism. Actuality of decision of this problem that stands before society and state is exactly stipulated these. To the offered article the analysis of those actions that is presently conducted is driven, and the estimation of their efficiency is given. Paid attention to the traditional mechanisms of minimization of corruption, the authorial models of counteraction to this phenomenon are offered also. Also offered and some directions of perfection of counteraction to the corruption in the sphere of health protection. In many areas of Ukraine criminal offences of corruption orientation are widespread in the system of health protection. In the field of a health protection such corruption criminal offences are widespread: the no-purpose use of money that is distinguished from a budget on realization of the government programs; a receipt or summer residence of bribe, illegal actions is in the field of the public purchasing, and also circulation of poor quality medical products; illegal actions are in the payment systems; abuse of post plenary powers et cetera. Well-known is circumstance that corruption displays render negative influence on development of economy, social infrastructure, destroying public authorities first of all. Through corrupted of considerable part of medical sphere, grant of obligatory free services in the sphere of health protection becomes for citizens by requiring payment.

Key words: corruption, money laundering, legalization, medical sphere, health care, corrupt income.

Попри міжнародний характер діяльності з протидії легалізації злочинних доходів, наявність конвенцій, міжнародних договорів, актів окремих держав, єдність щодо поняття «легалізація» відсутня. Головна сторінка офіційного сайту авторитетної міжнародної організації «Financial Action Task Force» з боротьби з відмиванням доходів містить розділ під назвою «Що являє собою відмивання доходів», де є така відповідь на це питання: «Відмивання доходів — це процес, в ході якого злочинці намагаються приховати злочинне походження коштів, отриманих протиправно» [1].

Дж. Робінсон вважає, що поняття «відмивання грошей» («money laundering») набуло широкого поширення саме тому, що воно досить точно відображає використовуваний злочинцями процес. Вчений зазначає: «Брудні гроші, отримані від незаконної діяльності, «вприскуються» в легальні підприємства і через них рухаються в легальну фінансову систему, де вони відмиваються за допомогою стратегії замітання слідів: вони переміщуються між підставними компаніями, секретними банківськими рахун-

ками, щоб правоохоронні органи не могли відстежити їх, а потім з'являються на протилежному кінці, чисті і сяючі, справляючи враження законно заробленого прибутку» [2].

Поняття легалізації доходів, отриманих кримінальним протиправним шляхом, має багато визначень. Якщо дивитись на відмивання грошей через призму кримінального права, то це є способом приховування слідів злочину, тобто засобом протидії правосуддю. У цьому контексті метою відмивання грошей є надання їм легального статусу. Вважається, що це повністю відповідає спрямованості умислу самого злочинця, який через цей механізм приховує зв'язок між фактом володіння грошима і вчиненням кримінальним правопорушенням. У міжнародній правовій системі легалізація стає кримінально караною у разі, якщо метою учасників є приховування злочинного походження доходу.

Поняття легалізації, визначене в українському законодавстві (Кримінальний кодекс України), є досить схожим з зазначеним поняттям у міжнародному законодавстві. У ст. 209 Кримінального кодексу України визначається, що легалізацією майна, одержаного злочинним шляхом, є «набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його

¹ Робота виконана в рамках проєкту № 0120U100474 «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» 0120U100474.

одержання злочинним шляхом, у тому числі здійснення фінансової операції, вчинення правочину з таким майном, переміщення, а також зміна форми (перетворення) такого майна, вчинення дій, спрямованих на приховування, маскування походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження, якщо ці дії вчинені особою, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержане злочинним шляхом» [3].

Серйозною загрозою економічній стабільності і фінансовій стійкості будь-якої держави, в тому числі й нашої, є проникнення у фінансову систему країни коштів, що мають корупційне, кримінальне походження, тому що: 1) порушується нормальне функціонування економіки і основних економічних інститутів; 2) підривається здатність державних органів регулювати і контролювати підзвітні органи; 3) формується суспільна недовіра до державних регуляторів; 4) створюються серйозні перешкоди на шляху ринкових перетворень; 5) формується негативний імідж країни в очах міжнародної спільноти.

Корупційна кримінальна діяльність у сфері охорони здоров'я є сукупністю кримінальних правопорушень, скоєних посадовими особами, які, будучи офіційно залученими до управління у сфері охорони здоров'я, використовують наявні у них за статусом можливості для незаконного отримання особистої вигоди.

Корупція у сфері охорони здоров'я існує в таких проявах, як: 1) розтрата і розкрадання коштів, виділених на охорону здоров'я, або доходів, отриманих за рахунок платежів з боку споживачів, що може відбуватися як на державному рівні і на рівні місцевого самоврядування, так і безпосередньо в медичних організаціях і установах, які отримують такі кошти, а також розтрата і розкрадання ліків, інших ресурсів і обладнання медичного призначення, які можуть розкрадатися як для особистого користування, так і для використання в приватній практиці або з метою подальшого перепродажу; 2) корупція у сфері державних закупівель, що передбачає залученість в різні змови, хабарництво і отримання «відкатів» у сфері державних закупівель. Це може призводити до переplat за одержувані товари і послуги або до неможливості забезпечення якості обумовленого контрактами для таких товарів і послуг. Крім того, витрати лікарень можуть включати в себе значні кошти на капітальний ремонт, будівництво і придбання дорогого обладнання (актуальною є закупівля апаратів ШВЛ), тобто витрати в тих сферах державних закупівель, де існує особлива небезпека корупційних дій; 3) корупція в платіжних системах, а саме: безкоштовне обслуговування, підробка страхових документів або використання коштів медичних установ в інтересах тих чи інших привілейованих пацієнтів; виставлення незаконних рахунків страховим компаніям, державним органам або пацієнтам за послуги, які не входять до відповідних переліків або за зовсім не надані послуги з метою максимізації доходів; підробка рахунків, квитанцій, витратних документів або облік фіктивних пацієнтів; розвиток власного бізнесу за рахунок створення фінансових стимулів або виплат «відкатів» лікарям за направлення пацієнтів у ту чи іншу організацію; неправомірні направлення пацієнтів державних медичних установ на обслуговування у власні приватні структури; проведення невиправданого медичного втручання з метою збільшення власних доходів; 4) корупція в системі постачання лікарських препаратів. При цьому ліки розкрадаються на різних рівнях системи розподілу, державні чиновники можуть вимагати винагороду за видачу дозволів на продаж продукції або роботу тих чи інших структур, проходження митних процедур або встановлення вигідних цін. Усе це також може призводити до

того, що лікарі будуть змушені надавати перевагу певним лікам під час виписки рецептів. У постачальників можуть вимагати різні поступки на умовах виписування рецептів на їхню продукцію. Ще однією можливою формою корупційних дій є видача дозволів на торгівлю підробленими або неякісними лікарськими препаратами; 5) корупція в установах, що надають медичні послуги: вимагання або згода на отримання незаконної винагороди за послуги, які офіційно надаються безкоштовно; видача пацієнтові підроблених документів про тимчасову непрацездатність, про вакцинацію, якої насправді не було, про звільнення його від виконання військового обов'язку (коли він є військовозобов'язаним і насправді йому нічого не завжає проходити військову службу); вирішення питання про госпіталізацію, в якій насправді людина не має потреби тощо. Такі дії можуть розцінюватися як корупційні кримінальні правопорушення. Така корупція може проявлятися у так званих символічних подарунках.

О. Резнік вважає, що протидіяти корупції у сфері охорони здоров'я можна, створивши незалежний контролюючий орган, який стане відокремленим підрозділом НАБУ і буде забезпечувати контроль за діяльністю у медичній сфері та попереджати прояви корупції. Його головне завдання – контроль за цільовим використанням бюджетних та інших коштів. Зазначений орган повинен мати гарантії незалежної діяльності із забезпеченням широкої участі в ній представників громадянського суспільства [4].

М. Співак зазначив, що стан протидії корупції у сфері охорони здоров'я населення потребує вжиття комплексних заходів з боку органів державної влади, які мають забезпечити успішну реалізацію державної антикорупційної політики. Пріоритет за цих умов має надаватися усуненню причин та умов, що сприяють учиненню корупційних правопорушень [5, с. 59].

На думку Т. Попченко, найважливіша тактика антикорупційної стратегії у сфері охорони здоров'я на сучасному етапі – етапі реформування галузі – повинна відштовхуватися від основних чинників реформування, щоб гарантувати їх прозорість, адже будь-яка неоднозначність у розподілі цих чинників здатна спричинити корупцію. Ключові чинники реформування охорони здоров'я, на які має бути спрямована антикорупційна стратегія, – це джерела загального фінансування, а також розподіл субсидій і використання засобів для забезпечення послуг [6, с. 103].

М. Марчук вважає, що досі більшість із тих, хто раніше відмирав корупційні кошти українських громадян, набути наслідок порушень у ході здійснення закупівлі лікарських засобів і медичних виробів, не понесла покарань. Наслідком цього є те, що такі особи збираються відновити свої позиції щодо впливу на вітчизняний ринок медичних препаратів [7, с. 173–174].

Неофіційні платежі пацієнтів, які є досить поширеними в Україні, не сприяють залученню коштів до сфери охорони здоров'я. Отже, такі кошти спрямовуються не на розвиток медичної галузі, забезпечення якості медичної допомоги й економічної ефективності галузі загалом. Такі кошти не дають змоги споживачам послуг планувати свої витрати, захищати права в разі отримання неякісної чи невчасної допомоги і значною мірою обмежують доступ до різних видів медичних послуг [8, с. 39].

Висновки. Отже, система охорони здоров'я є однією з найбільш важливих сфер для суспільства і держави. Важливість її полягає в тому, що однією з головних цінностей для кожної людини є її здоров'я. Воно є тією особливою умовою, яка необхідна для вирішення кожною людиною великої кількості різних завдань. Саме від стану здоров'я залежить трудова і соціальна активність кожної людини. Першочерговим завданням держави має стати протидія легалізації корупційних доходів саме у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Money Laundering. Financial Action Task Force (FATF). URL: <https://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/> (дата звернення: 21.10.2021).
2. Джефрі Р. Всесвітня пральня. Терор, злочини і брудні гроші в офшорному світі. *Альпіна Паблішер* : окр. вид. 2004. 540 с.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (станом на 16 верес. 2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.10.2021).
4. Резнік О.М., Овчаренко Н.М. Запозичення досвіду подолання корупції в сфері медицини для України на прикладі провідних країн світу: США, Японія та Німеччина. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 236–241.
5. Співак М.В. Корупційні правопорушення у сфері охорони здоров'я: аналітичний аспект. *Публічне право*. 2013. № 3 (11). С. 53–60.
6. Попченко Т. Розвиток державно-управлінських механізмів протидії виникненню та поширенню корупції у сфері охорони здоров'я. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. № 1. С. 98–107.
7. Марчук М.П. До питання протидії корупції у сфері здійснення закупівель медичних препаратів. *Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право»*. 2016. № 4. С. 172–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnauc_2016_4_30 (дата звернення: 26.10.2021).
8. Семигіна Т., Грига І., Степурко Т. Подарунок лікарю – корупція чи подяка? *Віче*. 2011. № 19. С. 36–39.